LONDA

ZIMBABWE HAKI ZA DIGITALI NA UJUMUISHAJI

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

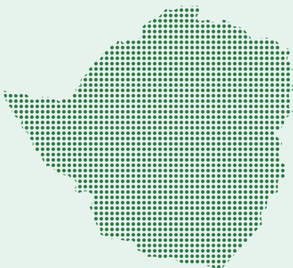

RIPOTI YA 2020

PARADIGM INITIATIVE

www.paradigmhq.org

@ParadigmHQ

LONDA

ZIMBABWE HAKI ZA DIGITALI NA UJUMUISHAJI 2020 RIPOTI

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

Imechapishwa na Paradigm Initiative
374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria
Email: media@paradigmhq.org
www.paradigmhq.org

Iliyochapishwa mnamo Aprili 2021

Ripoti iliyotolewa na Thobekile Matimbe
Timu ya Uhariri: 'Gbenga Sesan, Kathleen Ndongmo, Koliwe Majama, Margaret Nyambura Ndung'u, Mawaki Chango, Nnenna Paul-Ugochukwu and Thobekile Matimbe.
Ubunifu na Luce Concepts

This publication may be reproduced for non-commercial use in any form provided due credit is given to the publishers, and the work is presented without any distortion.

Copyright © 2021 Paradigm Initiative

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

LONDA

ZIMBABWE HAKI ZA DIGITALI NA UJUMUISHAJI 2020 RIPOTI

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

Asasi za kiraia zinaendelea kufanya kazi ili kuendeleza haki za dijitali na ujumuishi barani Afrika, kuhakikisha njia bora zinapitishwa katika sera na sheria. Ripoti hii inachambua hali ya haki za dijitali na ujumuishi nchini Zimbabwe, ikichunguza ukiukaji na mapungufu, ikiangazia utumiaji na utekelezwaji wa sera na sheria, ikiangazia hatua muhimu na kutoa mapendekezo kwa mandhari ya dijitali nchini Zimbabwe. Pamoja na ripoti kutoka nchi 20, toleo hili linaangazia kati ya maswala mengine, pengo la kidijitali lililozidishwa na janga la COVID-19 na kufichua ukiukaji kwenye nyanja tofauti kama vile faragha, ufikiaji wa habari, na uhuru wa kujieleza na msingi wa sheria na sera ulioelezewa vizuri .

PARADIGM INITIATIVE

@ParadigmHQ

YALIYOMO

UTANGULIZI	1
ATHARI ZA KANUNI ZA COVID-19	2
UFURAHIAJI WA UHURU WA KUJIELEZA, KUJIKUSANYA, NA KUJUMUIKA	2
FARAGHA, KITAMBULISHO CHA DIJITALI NA UFUATILIAJI	5
UFIKIAJI MTANDAO	6
KIWANGO CHA KUTENGWA KIDIJITALI NA ATHARI ZAKE KWA HAKI ZA BINADAMU	6
KUTENGWA KIDIJITALI	7
MIUNDOMBINU YA DIJITALI	8
HITIMISHO NA MAPENDEKEZO	8
UTAFITI MAALUM	9

Zimbabwe ni nchi iliyoko Kusini mwa Afrika chini ya utawala mpya wa Rais Emmerson Mnangagwa kufuatia kuondolewa madarakani kwa aliyekuwa rais wa zamani Robert Gabriel Mugabe mnamo 2017.

UTANGULIZI

HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAI YA NCHI YA ZIMBABWE

Kwa mujibu wa Katiba ya Zimbabwe, 2013 kifungu cha 3 (c), msingi wa Zimbabwe umejengwa juu ya maadili na kanuni za haki za msingi za binadamu na uhuru. Haki za kidijitali ni haki za kimsingi za binadamu na zinazowezesha ufurahiaji wa maisha kwa hadhi. Haki hizi za binadamu zimeainishwa katika Azimio la Haki za Binadamu, Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa (ICCPR), Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kijamii na Utamaduni (ICESCR) na Mkataba wa Afrika kuhusu Haki za Binadamu na Watu.

Mnamo tarehe 27 Juni 2014, Mkataba wa Umoja wa Afrika kuhusu Usalama wa Mtandaoni na Ulindaji wa Data Binafsi[1] ulipitishwa na Jumuiya ya Afrika na hadi sasa, Zimbabwe haijatia saini. Mfumo wa kisheria kuhusu ulindaji wa data na usalama wa mtandao unasalia kuwa kipande tu. Mnamo mwaka wa 2020, Zimbabwe ilitangaza Muswada wa Usalama na Ulindaji wa Data ambao haujaanza kutekelezwa na haulindi haki za kidijitali vya kutosha. Hali ya haki za kidijitali na ujumuishaji nchini Zimbabwe ilizidi kuwa ya wasiwasi mnamo 2020 kutokana na matukio ambayo yalionyesha kudorora kwa viwango vya haki za binadamu.

Zimbabwe ilitangaza Muswada wa Usalama na Ulindaji wa Data ambao haujaanza kutekelezwa

1. See https://au.int/sites/default/files/treaties/29560-sl-AFRICAN%20UNION%20CONVENTION%20ON%20CYBER%20SECURITY%20AND%20PERSONAL%20DATA%20PROTECTION.pdf

ATHARI ZA KANUNI ZA COVID-19

Kama hatua ya kupambana na janga la COVID-19, serikali ya Zimbabwe ilibuni Hati ya Sheria (SI) 83 ya 2020[2] ambayo inaelezea katika kifungu cha 14 kwamba mtu yeyote anayeeneza uongo atawajibika kisheria chini ya kifungu cha 31 cha Kanuni ya Mashtaka ya Jinai[3] ("Kuchapisha au kuwasilisha taarifa za uongo zenye madhara kwa Serikali") na kupewa adhabu au kifungo cha hadi miaka ishirini gerezani. Kifungua cha 14 kinafuta vifungu vya makosa ya jinai na kinapanua wigo wa kifungu ambacho tayari ni tatanishi cha 31 cha Sheria ya Makosa ya Jinai (Codification and Reform) Kifungu Sura ya 9:23 (Kanuni ya Makosa ya Jinai) ambacho kinatoa vizuizi vingi kwenye uhuru wa kujieleza na kinatoa adhabu ya hadi Kifungo cha miaka 20. Kosa la jinai la kukashifu lilifutwa nchini Zimbabwe kufuatia kupatikana kuwa kinyume na katiba na Mahakama ya Katiba katika kesi ya Madanhire.[4]

Wakati wa kufungwa nchi katika kipindi cha COVID-19 kutoka 30 Machi hadi Septemba 2020, wafanyabiashara rejareja wanaojumuisha pakubwa vijana na wanawake walipoteza vyanzo vya mapato. Na viwango vya juu vya mfumko wa bei na uchumi dhaifu, serikali ilianza kutenga misaada ya COVID-19 kwa familia zenye kipato cha chini. Mpango wa Wachuuzi wa Mabadiliko ya Kijamaa na Kiuchumi (VISET), shirika lenye wanachama 68,000 liliiambia PIN kuwa wanachama wachache wa VISET walipokea mgawo huu. Serikali iliwasiliana na VISET na kuomba orodha ya wale wanaohitaji msaada. Ruzuku ingegawiwa wale waliosajiliwa kwenye OneWallet, jukwaa la kuhamisha pesa za rununu linalofanya kazi kwenye laini ya rununu ya NetOne. Hii ilikuwa changamoto kwani wanachama wengi walikuwa wamesajiliwa kwenye majukwaa mengine ya pesa za rununu kama vile Ecocash, huduma inayotolewa na Econet.

Baadaye, Waziri wa Fedha aliripotiwa kutoa taarifa kwamba serikali ingetumia mbinu ya hisabati ya hali ya juu kutenga misaada ya COVID-19 kwa makundi yaliyoathiriwa kutoka nyumba zenye kipato cha chini. makundi yaloyotengwa yaliachwa nje ya mpango wa misaada hiyo. Hakukuwa na mashauriano na jamii na hakuna ufafanuzi wa sera ya faragha iliyotumika katika utumiaji wa algorithms katika kutenga misaada ya COVID-19.[5]

UFURAHIAJI WA UHURU WA KUJIELEZA, KUJIKUSANYA, NA KUJUMUIKA

Wakati wa kufungwa kwa nchi kulikoanza tarehe 30 Machi 2020, Jukwaa lisilo la kiserikali la Haki za Binadamu la Zimbabwe lilisajili visa 20 vya waandishi wa habari ambao uhuru wao wa habari ulikiukwa kufikia tarehe 29 Oktoba 2020.[6] Moses Sigauke, muuguzi katika Hospitali Kuu ya Sally

2. Statutory Instrument (S.I) 83 of 2020 https://zimlii.org/zw/zw/subleg-consol/S.I.%2083%20of%202020%20Public%20Health%20%28COVID-19%20Prevention%2C%20Containment.pdf
3. Criminal Law (Codification and Reform) Act Chapter 9:23, https://zimlii.org/zw/legislation/act/2004/23
4. See Madanhire & Anor v The Attorney General 2014 (1) ZLR 719 (CC)
5. Mthuli Ncube & His "Sophisticated Algorithms" For Corona Relief Funds – Another Privacy Disaster Looming?, TechZim, https://www.techzim.co.zw/2020/04/mthuli-ncube-his-sophisticated-algorithms-for-corona-relief-funds-another-privacy-disaster-looming/
6. The Zimbabwean, Zimbabwe COVID-19 Lockdown Weekly Monitoring Report 23-29 October 2020 – Days 206-213 https://www.thezimbabwean.co/2020/11/zimbabwe-COVID-19-lockdown-weekly-monitoring-report-23-29-october-2020-days-206-213

Mugabe alipandishwa kizimbani mnamo Julai 2020 kufuatia kukamatwa na kushtakiwa kwa uchochezi kama ilivyoainishwa katika kifungu cha 187 cha Sheria ya Makosa ya Jinai. Aliachiliwa huru kutokana na madai ya kutumia vibaya Facebook kuchochea watendaji wa matibabu kufanya maandamano dhidi ya serikali. Hopewell Chin'ono na Jacob Ngarivhume walikamatwa mnamo 20 Juni 2020 kwa kufichua ufisadi na inadaiwa, kwa kupanga maandamano dhidi ya ufisadi mnamo 31 Julai 2020, mtawalia, kufuatia maelezo yaliyotolewa mtandaoni.

Katiba chini ya kifungu cha 61 (5) (a) na (b) inasema kuwa uchochezi wa vurugu na matamshi ya chuki sio sehemu ya uhuru wa kujieleza na uhuru wa habari. Hata hivyo, matamshi ya chuki yalisambazwa mnamo mwaka wa 2020. Tukio muhimu ni lile la Askofu Mkuu Robert Ndlovu, ambaye kushambuliwa kwake kwa maneno yaliyojawa na semi za kikabila, alihukumiwa kote ulimwenguni kufuatia barua ya Kongamano la Maaskofu wa Kikatoliki wa Zimbabwe kutaka azimio la haraka kwa changamoto za kiuchumi na kisiasa nchini. Kibwagizo cha #ZimbabweanLivesMatter kilikuwa kikiendelea mnamo Agosti 2020 kufuatia kulaaniwa kimataifa kwa ukiukaji wa haki za binadamu nchini Zimbabwe na pamoja na mambo mengine, matamshi ya chuki dhidi ya Askofu Mkuu Ndlovu[7] ambaye Waziri wa Habari wa Zimbabwe Monica Mtsvangwa alimshtumu kuwa muovu.

Wazimbabwe walikusanyika pamoja chini ya kibwagizo ambacho kilifuatiwa na kupelekwa kwa ujumbe wa Afrika Kusini kushiriki hali ya haki za binadamu nchini Zimbabwe.[8]

Mnamo Aprili 2020, Lovemore Zvokusekwa alifikishwa mbele ya Mahakama ya Hakimu wa Harare baada ya kukamatwa na kushtakiwa kwa kueneza uongo kama ilivyoainishwa katika kifungu cha 31 (a) (i) cha Kanuni ya Makosa ya Jinai. Kwa muhtasari wa changamoto za maswala ya haki za kidijitali mnamo 2020, POTRAZ ilieelezea Paradigm Initiative (PIN) kuwa habari potofu ni suala kubwa lililokabiliwa ndani ya 2020. Kuna haja kwa raia kuwajibika kupitia kukagua ukweli kabla ya kutuma mawasiliano na kutumia majukwaa kama Zimfact kuchuja ukweli kutoka kwa habari za uongo.[9] Vile vile, wakati kuna haja ya kuzuia habari potofu, kanuni lazima zilingane na viwango vya haki za binadamu. Matumizi ya propaganda mtandaoni na kikundi kinachojulikana kama Varakashi, "mashujaa mtandaoni" wa Zanu-PF (chama tawala), yaliendelea mnamo 2020 na shambulio hili la cheche za maneno limeshuhudiwa kwa miaka likidhihirika kwa njia ya ukosoaji, matamshi ya chuki, mashambulio ya kijinsia, unyanyasaji na uenezaji wa habari za uongo mtandaoni kwa kutumia akaunti bandia katika mazungumzo pinzani ya kisiasa.[10]

Mnamo 5 Julai 2020, Muswada wa Uhuru wa Habari ambao ulilenga kufuta Sheria ya Upatikanaji wa Habari na Ulindaji wa Faragha ulichapishwa kwenye gazeti rasmi la serikali.[11] Kinyume na jina linapendekeza, sheria hii mpya inazingatia ufikiaji wa habari na sio uhuru wa kujieleza. Muswada wa

> ***"Uchochezi wa vurugu na matamshi ya chuki sio sehemu ya uhuru wa kujieleza na uhuru wa habari."***
>
> KATIBA CHINI YA KIFUNGU CHA 61 (5) (A) NA (B)

7. See https://twitter.com/davidcoltart/status/1294981558013763586?lang=en
8. https://elmmagazine.eu/adult-education-and-democracy/social-media-creates-new-space-for-activism-in-zimbabwe/
9. See Zimfact on https://zimfact.org/about-us/
10. See https://theconversation.com/a-vicious-online-propaganda-war-that-includes-fake-news-is-being-waged-in-zimbabwe-99402 and https://www.africafex.org/digital-rights/cybersecurity-and-data-protection-bill-entrenches-surveillance
11. Veritas, BILL WATCH 40-2019 The Freedom of Information Bill, http://www.veritaszim.net/node/3618

> *Kuna haja kwa raia kuwajibika kupitia kukagua ukweli kabla ya kutuma mawasiliano na kutumia majukwaa kama Zimfact kuchuja ukweli kutoka kwa habari za uongo.*

Sheria ya Usalama na Ulindaji wa Data[12] (Muswada) ulitangazwa mnamo 15 Mei 2020. Madhumuni yake ni kujumuisha makosa yanayohusiana na mtandao na kuhakikisha ulindaji wa data kwa kuzingatia utangazaji haki chini ya Sura ya 4 na Katiba kwa manufaa ya umma na kitaifa. Inalenga kuanzisha kituo cha usalama wa mtandao na mamlaka ya ulindaji data, ambapo majukumu yanakabidhiwa POTRAZ. Kwa kuongezea, Muswada huu unaruhusu uchunguzi na ukusanyaji wa ushahidi wa uhalifu wa mtandao na ukusanyaji wa data bila ruhusa na ukiukaji, na kutoa nafasi ya kukubali ushahidi wa kielektroniki kwa makosa kama hayo. Hili linaboresha mwenendo wa hukumu katika enzi hii ya kidijitali. Muswada pia unaunda mazingira ya biashara inayoendeshwa na teknolojia na inahimiza maendeleo ya teknolojia na matumizi halali ya teknolojia. Muswada huo, hata hivyo, una kasoro zake kama vile kuharamisha uongo katika kifungu cha 164C ambao unavutia adhabu ya kifungo cha miaka 5. Mbali na Muswada huu, kanuni ya Sheria ya Mashtaka ya Jinai imekuwa ikitegemewa kwa kiasi kikubwa na Polisi wa Jamhuri ya Zimbabwe kuliwazia swala la ufuatiliaji kwa watetezi wa haki za binadamu na kukamatwa kiholela. Vifungu maarufu vya Ibara ya 22 vya sheria vimetumika kuhalalisha uhuru wa kusema. Sheria ya Kuingilia Mawasiliano, 2007 imetumika pia kwa uchunguzi uliolengwa kwa watetezi wa haki za binadamu ambao hauendani na viwango vya faragha vya kikanda na kimataifa. Serikali ilipendekeza kuunda sheria mpya inayoitwa Muswada wa Kizalendo ambao utaharamisha kampeni dhidi ya nchi hiyo kupitia mawasiliano ya kibinafsi na serikali za kigeni na kudhuru masilahi ya kitaifa.[13] Sheria kama hiyo ikiandaliwa na kupitishwa itakuwa na athari mbaya kwa uhuru wa kujieleza, uhuru wa vyombo vya habari, utangamano na haki za faragha kati ya zinginezo.

12. Cyber Security and Data Protection Bill,2019, http://veritaszim.net/sites/veritas_d/files/Cyber%20Security%20and%20Data%20Protection%20Bill.pdf
13. https://www.sundaymail.co.zw/new-law-to-criminalise-unpatriotic-acts

FARAGHA, KITAMBULISHO CHA DIJITALI NA UFUATILIAJI

Faragha inalindwa vyema na Ibara ya 57 cha Katiba. Mnamo Julai 2020, Mahakama Kuu ilitoa agizo kwa niaba ya MISA Zimbabwe kuzuia Econet Wireless Zimbabwe na wengine kutekeleza agizo la polisi la kutafuta habari kuhusu shughuli za mmiliki wa simu ya rununu.[14] Agizo hili lilikuwa na athari ya kutetea haki ya faragha ya watumiaji wa Econet. Matumizi ya teknolojia ya bayometriki hapo awali yalisababisha ukosefu wa uamanifu kutoka kwa watu wengine kufuatia uchaguzi wa 2018. Hivi sasa, Idara ya Msajili Mkuu hutoa hati za kitambulisho za kitaifa za bayometriki kupitia mchakato ambao unakusanya alama za vidole na mboni ya jicho. Wakati hili limefanya mchakato wa kuwasajili raia kuwa wa dijitali, wasiwasi upo kwenye matumizi mabaya ya data na wahusika wa tatu kwa kukosekana kwa sheria za mwafaka za kulinda data ambazo zinalinda faragha.[15]

Mnamo Februari 2020, serikali ilitoa makataa kwa wafanyakazi wa serikali ambao hawakuwa wakifuata usajili wa lazima wa biometriki uliowasilishwa mnamo 2019 kwa wafanyakazi wa serikali au wangeweza kuondolewa malipo ya mshara wao.[16] Sheria ya Kuingilia Mawasiliano inasalia kuwa chombo cha kukiuka faragha dhidi ya watetezi wa haki za binadamu kupitia ufuatiliaji. Sheria inaendeleza kuingilia mawasiliano kupitia simu, barua pepe na faksi. Mnamo Juni 2020, maelezo ya kina yalitolewa na serikali kuhusu mienendo ya wanaharakati wa upinzani walioegemea Chama cha Movement for Democratic Change (MDC), Joana Mamombe, Cecilia Chimbiri na Netsai Marova.[17] kufuatia kutekwa nyara. Maelezo ya matukio haya na serikali yalilenga kupuuzia mbali madai ya utekaji nyara. Serikali inasemekana ilitumia picha za CCTV kutoka kwa duka la jumla, ufuatiliaji wa simu ya rununu na picha ili kukanusha madai ya utekaji nyara huo.[18] Urejeleaji mienendo yao siku hiyo ya madai ya utekaji nyara ilikuwa ushahidi wa ufuatiliaji ambao watendaji wa asasi za kiraia, watendaji wa kisiasa na watetezi wengine wa haki za binadamu wamo hatarini kwenye kukiukwa haki zao za faragha.

14. MISAZim, Court Grants Order in Favour of MISA Against ECONET Search Warrant
15. Engine Room, Digital ID in Zimbabwe: A case study, https://digitalid.theengineroom.org/assets/pdfs/[English]%20Zimbabwe%20Case%20Study%20-%20DigitalID%20-%20The%20Engine%20Room.pdf
16. See https://www.zimeye.net/2020/02/11/government-gives-civil-servants-ultimatum-to-comply-with-biometric-registration/ Digital ID in Zimbabwe: A case study, https://digitalid.theengineroom.org/assets/pdfs/[English]%20Zimbabwe%20Case%20Study%20-%20DigitalID%20-%20The%20Engine%20Room.pdf, See https://twitter.com/zifmstereo/status/1268467649123622912?lang=en. Herald, MDC-A abduction claims under scrutiny https://www.herald.co.zw/mdc-a-abduction-claims-under-scrutiny/ See https://www.zimeye.net/2020/02
17. See https://twitter.com/zifmstereo/status/1268467649123622912?lang=en
18. Herald, MDC-A abduction claims under scrutiny https://www.herald.co.zw/mdc-a-abduction-claims-under-scrutiny/

UFIKIAJI MTANDAO

Kulingana na POTRAZ, upenyaji wa mtandao ulikuwa 59,9% mwishoni mwa robo ya tatu mnamo 2020,[19] ukishuka kutoka 60,6% iliyorekodiwa katika ripoti ya robo ya nne ya 2019. Kiwango hiki cha upanyaji wa mtandao unatofautiana sana na kiwango cha 27% cha upenyaji wa mtandao kilichorekodiwa na Muungano wa Kimataifa wa Teknoloji ya Mawasiliano kufikia mwishoni mwa 2019. Kwa kuzingatia hitaji la kuongezeka kwa ufikiaji wa mtandao, haswa wakati wa janga la COVID-19, kuna haja ya ongezeko la upenyaji kwa mtandao.

Kulingana na Azimio la Afrika kuhusu Haki na Uhuru wa Mtandaoni, kuzima au kupunguza kasi ya ufikiaji wa mtandao, au sehemu za mtandao, kwa idadi nzima ya watu au sehemu ya umma, haipaswi kuruhusiwa kwa sababu yoyote ile, ikiwa ni pamoja na utulivu wa umma au kwa misingi ya usalama wa kitaifa.[20] Zimbabwe ilishuhudia ufikiaji wa mtandao usio thabiti na wenye mwendo wa pole mnamo tarehe 30 na 31 Julai 2020 kabla ya maandamano yaliyopangwa ambayo yalitakiwa kutokea tarehe 31 Julai 2020.[21] Netblocks ilisajili tukio hilo kama la kupunguza mwendo kasi au kuminya kwa mendo wa wa unganishaji kwa siku zote mbili kwenye mtandao wa TelOne.[22] Usumbufu huo ulidumu takriban masaa 5 mnamo 30 na masaa 14 mnamo 31 Julai.[23] Huu ulikuwa ukiukwaji wa wazi wa uhuru wa mtandao.

Gharama ya data nchini Zimbabwe ilikuwa kubwa kwa nyumba zenye kipato cha chini na jamii zilizo katika mazingira magumu kufuatia janga la COVID-19 ambalo lilisababishwa kufungwa kwa nchi na kufutwa kazi kwa watu wengi kutoka soko la ajira. Gharama za data nchini Zimbabwe sio za juu zaidi katika ukanda wa Kusini mwa Afrika,[24] hata hivyo, kwa kuzingatia gharama kubwa za maisha nchini Zimbabwe, jamii zilizotengwa haziwezi kumudu kiwango cha takriban dola 4 za Marekani kwa ufikiaji wa GB1 ya mtandao. Hitaji wa ufikiaji wa mtandao lilidhihirika zaidi na ujio wa janga la COVID-19 ambalo lilitua Zimbabwe kwa mara ya kwanza Machi 2020.[25] Kulingana na taarifa ya MISA-Zimbabwe mnamo 14 Aprili 2020,[26] gharama ya data ya rununu nchini Zimbabwe bado ni kubwa, inabagua na inakiuka haki za raia kupata habari kama inavyobainishwa na Katiba na Azimio la Afrika kuhusu Haki na Uhuru wa Mtandaoni. Kiwango cha upenyaji kwa mtandao ni cha chini hata katika maeneo ya vijijini na pengo la kidijitali linahitaji kupunguzwa na miundombinu ya kidijitali inayowezesha ufikiaji wa mtandao.[27]

KIWANGO CHA KUTENGWA KIDIJITALI NA ATHARI ZAKE KWA HAKI ZA BINADAMU

Ingawa kiwango halisi cha pengo la kidijitali halijulikani kwa urahisi, data ya utafiti wa Afrobarometer kutoka 2017 na 2018 zinaonyesha kwamba nyumba nyingi za Zimbabwe hazikuwa na simu za rununu na ufikiaji wa mtandao, kompyuta, au usambazaji wa umeme wa kuaminika. Huduma ya simu ya rununu ilipatikana karibu na maeneo yote ya mijini kufikia 2017, lakini 15% ya maeneo ya

19. POSTAL AND TELECOMMUNICATIONS REGULATORY AUTHORITY OF ZIMBABWE (POTRAZ), ABRIDGED POSTAL & TELECOMMUNICATIONS SECTOR PERFORMANCE REPORT, https://t3n9sm.c2.acecdn.net/wp-content/uploads/2020/12/Abridged-Sector-Performance-report-3rd-Q-2020.pdf. See also, https://t3n9sm.c2.acecdn.net/wp-content/uploads/2020/03/Abridged-Sector-Performance-report-4th-Q-2019pdf.pdf
20. See African Declaration on Internet Rights and Freedoms, https://africaninternetrights.org/en/principles/2
21. Jeffrey Moyo and Patrick Kingsley, Zimbabwe Locks Down Capital, Thwarting Planned Protests, https://www.nytimes.com/2020/07/31/world/africa/zimbabwe-coronavirus-protest.html
22. NetBlocks, https://netblocks.org/reports/zimbabwe-internet-disruption-limits-coverage-of-protests-7yNV70yq
23. NetBlocks, https://netblocks.org/reports/zimbabwe-internet-disruption-limits-coverage-of-protests-7yNV70yq
24. See https://researchictafrica.net/ramp_indices_portal/
25. Idah Mhetu, Zimbabwe Records First Confirmed Case of Coronavirus, Minister Appeals for Public Calm https://allafrica.com/stories/202003210054.html
26. https://www.africafex.org/country-highlights/misa-zimbabwe-calls-for-reduction-in-cost-of-data
27. See https://freedomhouse.org/country/zimbabwe/freedom-net/2020

vijijini haikuwa na mtandao. 43% ya wamiliki wa simu za rununu na 28% tu katika maeneo ya vijijini walisema simu zao zina ufikiaji wa mtandao.[28] Kutengwa kidijitali kunapanua pengo la ukosefu wa usawa nchini Zimbabwe kupitia kukosekana kwa ufikiaji wa kutosha wa teknolojia ya kidijitali na unganishaji kwa mtandao ambao unaboresha ufikiaji wa elimu na ajira miongoni mwa haki zinginezo. Wakati shule za kibinafsi zilihamia kwenye majukwaa ya mtandaoni, jamii za vijijini ziliachwa nyuma. Jumuiya ya Maendeleo ya Vijana (CYDT) iliiambia PIN kwamba miundombinu ya kidijitali ilisalia kuwa changamoto kwa wengi ukizingatia rasilimali chache ambazo ni muhimu kuwezesha utumiaji wa data, mifumo na michakato.

Kanuni ya 37 ya Azimio la Kiafrika la Kanuni za Uhuru wa Kujieleza na Ufikiaji wa Habari inaamuru Mataifa kuwezesha haki za uhuru wa kujieleza na kupata habari mtandao na njia zinazohitajika kutekeleza haki hizi. Mtandao unapaswa kufikiwa na nafuu bila kubagua. Jumuiya ya Walimu ya Vijijini iliyoshikamana ya Zimbabwe ilitaja vizuizi vitatu muhimu kwa ujumuishaji wa kidijitali - gharama ya data ambayo ilikuwa kubwa mno kwa raia wa kawaida, upatikanaji mdogo wa vifaa vya ufikiaji mtandao na ujuzi mdogo kidijitali katika jamii za vijijini. Wizara ya Elimu ya Msingi na Sekondari ilizindua mpango wa kutoa masomo ya mtandaoni kupitia redio hatua ambayo ilikaribishwa kwenye kuziba pengo la kidijitali. Hata hivyo, pengo linasalia kwa sababu ya kutopatikana kwa vifaa na ufikiaji finyu.[29]

Ukosefu wa ufikiaji wa simu janja na aina zingine za teknolojia ilikuwa kikwazo cha kupata habari muhimu juu ya janga la COVID-19 mnamo 2020, huduma ya msingi ya afya na pia kuathiri ufikiaji wa habari inayofaa kwa kufurahia haki za binadamu kama vile habari juu ya utoaji wa huduma, maendeleo na mapendekezo ya marekebisho ya Katiba. Kwa UFIKIAJI wa kutosha wa zana za dijiti, jamii zingepewa uwezo zaidi wa kushiriki na michakato ya kitaifa.

KUTENGWA KIDIJITALI

Kulingana na ripoti ya 2019 ya Decades of Struggle and Hope: Zimbabwean Youth Compendium iliyochapishwa na kundi la Youth Empowerment and Transformation Trust, 42% ya vijana walikuwa na simu janja na 14% walikuwa na uwezo wa kuzifikia. Katika matokeo ya ripoti hiyo, umaarufu wa utumiaji wa mtandao kwa mitandao ya kijamii ulihimiliwa na washiriki katika mijadala yote ya mijini na baadhi ya mijadala na makundi ya vijinini ambayo yaliripoti kutumia mtandao kufikia Facebook, Twitter, WhatsApp, Instagram, Skype, YouTube, Tinder na Telegram.[30] Hili halikubadilika ndani ya 2020. Ufikiaji wa teknolojia za kidijitali kwa wanawake na wasichana ni muhimu kwa uwezeshaji wa wanawake na unasalia kuwa pengo ambalo linahitaji kuzibwa nchini Zimbabwe. Wanawake, ambao ndio wengi katika sekta isiyo rasmi, waliathiriwa sana na kufungwa kwa nchi kwa mwaka 2020 hali ambayo ilisababisha sekta isiyo rasmi kusitisha shughuli za muhimu mwaka mzima. Wakati idadi kubwa ya wanawake wa mijini wana ufikiaji wa simu janja, upatikanaji wa mtandao haufikiwi na wengi, haswa vijijini. Kuziba pengo la kidijitali kwa wanawake kunaboresha ufikiaji wao wa habari ambao ni muhimu katika kupata haki za msingi za binadamu kama vile huduma ya afya ya mama na elimu.

28. AfroBarometer, Limited Internet access in Zimbabwe a major hurdle for remote learning during pandemic, http://afrobarometer.org/sites/default/files/publications/D%C3%A9p%C3%AAches/ab_r7_dispatchno371_hurdles_for_remote_learning_during_pandemic_in_zimbabwe.pdf
29. The Herald, Zimbabwe: Bridging the Digital Divide in Education https://allafrica.com/stories/202006090417.html
30. YETT, Decades of Struggle and Hope: A Zimbabwean Youth Compendium 2019 Report https://bit.ly/2Mll8jw

MIUNDOMBINU YA DIJITALI

Mnamo 2018, Wizara ya TEHAMA ilishirikiana na POTRAZ na kuanzisha zaidi ya vituo 200 vya Habari vya Jamii (CICS). CIC hizi hutoa ufikiaji wa kompyuta, mtandao na teknolojia zinginezo za kidijitali ambazo zinawawezesha watu kukusanya habari, kuunda, kujifunza na kuwasiliana na wengine wakati wanaendeleza ujuzi muhimu wa kidijitali. Hizi zilianzishwa ili kupunguza mwanya wa kidijitali. Wakati CIC hizi ni muhimu na hatua katika mwelekeo sahihi, zinakosa ufadhili wa kutosha na ufikiaji wao ni mdogo. Kuna haja ya suluhisho endelevu zaidi ambalo linahakikisha uwekezaji bora kwa CICs, kuwezesha shule za vijijini, zahanati na vituo vingine vya jamii kuwa na ufikiaji muhimu wa mtandao na teknolojia za kidijitali kwa kuziba pengo la kidijitali.

HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

Serikali inapaswa kukuza mazingira wezeshi ya haki na ujumuishaji wa kidijitali kwa kurekebisha au kufuta sera na sheria za ukandamizaji na zilizopitwa na wakati. Kuna haja ya sheria bora ya ulindaji wa data. Muswada wa Usalama wa Mtandao na Ulindaji wa Data lazima ulinde faragha vya kutosha na kutoa adhabu ambazo zinapatikana ndani ya mipaka ya uwiano. COVID-19 haipaswi kutumiwa kama kisingizio cha kufungia upinzani. Uhuru wa kujieleza lazima ukombolewe kwa kusitisha ukamatwaji wa kiholela na kuwekwa kizuizini kinyume cha sheria kwa watendaji wa vyombo vya habari na wanaharakati. Mashtaka yasiyokuwa na sababu dhidi ya watendaji wa vyombo vya habari na wanaharakati lazima yatupiliwe mbali katika kukuza haki za kidijitali. Ni wajibu kwa serikali na kampuni za mawasiliano kuhakikisha usalama wa data na ufikiaji wa mtandao ambao haukumbwi na usumbufu.

Serikali lazima ifanye kazi na wigo mpana wa wadau ili kuhakikisha miundombinu endelevu ya kidijitali. Kuna haja ya ushauri na uhamasishaji wa michakato ya sekta nyingi kabla ya kuanzisha teknolojia yoyote inayokusanya data kutoka kwa wahusika wa data. Shughuli hizo lazima zijuimishe wote miongoni mwao wahusika wa asasi za kiraia, wanateknolojia, watendaji wa vyombo vya habari, watu wenye ulemavu, wanawake, watoto na vijana. Serikali lazima iwe wazi kuhakikisha kwamba sera zinatekelezwa kwa kuzingatia haki za binadamu. Kampuni za mawasiliano lazima zitoe ripoti za uwazi ambazo zinaelezea wazi mwenendo wao wa biashara ambao unapaswa kuzingatia viwango vya haki za binadamu. Mashirika ya kijamii lazima yaendelee kujishughulisha na serikali na kampuni za mawasiliano kwa mazingira wezeshi ya haki za kidijitali na ujumuishwaji.

Utafiti maalum: COVID-19 Kisa Namba 15: Mzimbabwe Mwathiriwa wa habari potofu

Imeandaliwa na Thobekile Matimbe na Everson Mushava

Mwanamke mjini Bulawayo ambaye alipatikana kuwa na visuri vya COVID-19 mwanzoni mwa usajili wa visa alishambuliwa vikali mtandaoni. Hili lilitokana na toleo la serikali, kwenye jarida la The Chronicle, kuwa mgonjwa – Kisa Nambari 15 – alikuwa akikaidi vigezo vya COVID-19 kwa kutoroka karantini, na kuhatarisha afya ya jamii. Kwa bahati mbaya, kufuatia hili, Kisa Nambari 15 aliweza tu kufahamu kuhusu hali yake kupitia mitandao ya kijamii, na kumfanya mwathariwa. Mfumo wa ufichuzi taarifa ulikuwa na kasoro na haukuzingatia ulindaji wa taarifa binafsi za wagonjwa. Kwa minajili ya kuhifadhi utambulisho wa Kisa Namba 15, utafiti huu utamtambulisha tu kama X.

Mnamo Aprili 16 2020, jarida la the Chronicle lilichapisha nakala kuhusu X likielezea kuwa alikuwa Kisa Nambari 15 japo alikuwa akizurura kote mjini Bulawayo, akisambaza COVID-19 bila kujali kujitenga kama inavyohitajika kwa waathiriwa wa virusi vya Korona. Mada ilikuwa "Jihadhari na mgonjwa huyu! Mwanamke mwenye COVID-19 anazurura kote mjini" Nakala hii ilielezea X ikifichua kwamba Kisa Namba 15 alikuwa mhudumu wa afya anayekiuka maagizo ya COVID-19 baada ya kupima na kupatikana kuwa na virusi vya Korona. Nakala ilimuelezea kuwa mtu asiyejali.

Taarifa zilizokusanywa zilifichua kuwa X alichunguzwa vipimo vya COVID-19 mnamo April 12, 2020, kwa kutumia kipima joto (thermometer) na ikabainika kwamba alikuwa na hali ya juu ya joto. Alipimwa COVID-19 na Timu ya Kushughulikia Dharura ambayo ilimshauri asubiri masaa 48 ili kuweza kupata matokeo ya vipimo. Mnamo usiku wa Aprili 14 2020, X alipokea ujumbe kwenye simu yake ya rununu kutoka kwa marafiki ambao walikuwa wanamjulia hali kujua iwapo alikuwa mzima. Aligundua taarifa ya ripoti ya COVID-19 15 miongoni mwa jumbe kwenye simu yake iliyokuwa imetolewa na serikali ambayo ilikuwa ikimwelezea kuwa Kisa Nambari.

"Niliangalia kisanduku changu cha jumbe na kuona taarifa za kila siku kutoka kwa Wizara ya Afya na Malezi ya Watoto na papo hapo nikagundua kuwa Kisa Nambari 15 kilikuwa kinanielezea mimi kama walivyokuwa wameelezea marafiki zangu. Niliamiua kusubiri mawasiliano rasmi kutoka kwa Timu ya Kushughulikia Dharura ambao ilikuja kwenye makazi jumanne, ya tarehe 15,

saa 14:30." Hio ndio iliyokuwa mara ya kwanza kukumbana na matokeo yake ya vipimo. Serikali, kupitia Jopokazi la Kushughulikia Dharura, ilifeli kumfichua X matokeo yake kabla ya kuyafichua kwa umma. Marafiki zake waliweza kufahamu kupitia maelezo kwenye ripoti kuwa X alikuwa na virusi vya COVID-19. X alishangazwa kufahamu kuhusu hali yake ya COVID-19 kupitia mitandao ya kijamii.

Kana kwamba hili halikuwa limetosha, X alishangazwa zaidi pale the Chronicle lilichapisha nakala mnamo Aprili 16, 2020.

"[Hebu fikiria] kushtuka kwangu pale mida ya asubuhi mnamo ya tarehe 16 ya mnamo Aprili, 2020,Nilipokea kiungo cha chapisho la the Chronicle kikimshutumu Kisa Namba 15 kwa kuwa mwenye kutojali na kuhatarisha maisha ya wakazi kwa kukaidi kijitenga-kibinasi. Mitandao ya kijamii imesheheni taarifa zinazonifanya kujiuliza iwapo kuna Kisa Namba 15 kingine au ni kisa tu cha uanahabari usio na maadili," alielezea X.

Nakala kwenye jarida la the Chronicle haipatikani tena wakati tulipokuwa tunaandaa taarifa ya utafiti huu. Kupitia nakala hiyo, serikali ilieneza taarifa za uongo kuhusu X. Taarifa hizo za uongo zilipatikana kwenye mitandao kama vile WhatsApp na Facebook. Serikali baadaye iliweka wazi kuwa X hakuwa na hatia na madai yaliyoelekezwa kwake kupitia nakala ya the Chronicle mnamo Aprili 18, 2020, yenye mada "Mwathiriwa wa COVID-19 anayekiuka vigezo apelekwa Thorngrove." Toleo hili jipya la the Chronicle lilifichua kuwa kulikuwa na mchanganyo kwa kuwa Kisa Namba 15 siye aliyekuwa amekiuka mipangilio ya karantini ya COVID-19 kama ilivyokuwa imeelezewa awali na maafisa wa Afya.

Kuna haja ya serikali kuhakikisha kwamba mikakati ya ulindaji imewekwa ili kuhakikisha faragha na ulindaji wa data za kibinafsi.

Utafiti maalum: Ulindaji wa faragha ya Wazimbabwe waathirika wa COVID-19

Imeandaliwa na Thobekile Matimbe na Everson Mushava

Zimbabwe ilisajili kisa chake cha kwanza cha COVID-19 mnamo Machi 21 2020 ndani ya mfumo wa huduma ya afya uliokuwa haujajiandaa. Idadi ya visa vilivyorekodiwa vya COVID-19 vilianza kuongezeka. Kati ya visa hivyo alikuwemo Saul Sakudya, mfanyabiashara wa Harare. Sakudya alikuwa kisa cha tatu cha COVID-19 kilichorekodiwa tangu kuanza kwa janga hilo mnamo March 2020 nchini Zimbabwe.

Kulingana na Sakudya, alionyesha dalili za kukohoa na kuhisi kizunguzungu baada ya kurejea kutoka safari nchini Dubai mnamo Machi 19 2020. Alitafuta ushauri wa wahudumu wa afya lakini hali yake haikuboreka. Sakudya aliamua kutembelea hospitali ya maambukizi ya Wilkins ambayo ilikuwa ni hospitali pekee iliyotengwa kushughulikia visa vya COVID-19 kwa wakati huo. Mwanawe wa kiume mwenye miaka 21 alimpeleka kituo cha Wilkins na Sakudya akapimwa COVID-19 ila hakuweza kupata matokeo yake papo hapo.

"Niliambiwa kuwa matokeo yangu yangetoka baada ya masaa matano, na iwapo hayangetokea, ingelimaanisha kuwa yalikuwa hasi," alisema Sakudya.

Alikwenda nyumbani kusubiri matokeo yake kwa wasiwasi. Ilikuwa siku ya tatu ambayo Sakudya alipokea simu kuwa alikuwa amepatikana na virusi vya korona. Kulingana na Everson Mashava, mwanahabari aliyekuwa na mahojiano na Sakudya, katibu mkuu wa Idara ya Afya Bi. Agnes Mahomva, alilithibitishia jarida la The Standard wakati huo ya kuwa vipimo vya COVID-19 haswa viliazimiwa kuwasilishwa ndani ya masaa matano au saba.

Kuchelewa kwa taarifa kuhusu matokeo yake kulizua taharuki. Maafisa wa Idara ya Afya kisha walichukua vipimo vya mkewe Sakudya pamoja na vya mwanawe wa kiume kwa sababu walikuwa walezi wake, na vile vile vya bintiye mwenye miaka 10. Hii ilikuwa mojawapo wa ufutialiaji wa wawasiliani na jopo lililokuwa likishughulikia ugonjwa huo.

Muda huo, Sakudya aliwekwa karantini katika Hospitali ya Magonjwa ya Kuambukiza ya Beatrice jijini Harare. Alikumbwa na unyanyapaa hospitalini humo kufuatia kuwa COVID-19 ilikuwa jambo jipya na la kutisha kwa

wahudumu wa afya hospitalini pale. Wahudumu wa afya hawakuwa na vifaa vya kutosha vya kujilinda wakati huo jambo lililowafanya kuhofia maisha yao. Katika taharuki hii, Sakudya aliamua kurejea nyumbani kujifanyia karantini katika mazingira yaliofaa kwa ajili ya uponaji wake.

Cha kusikitisha ni kuwa hata kabla familia yake kupokea matokeo ya vipimo vyao, mitandao ya kijamii ilikuwa tayari imepokea taarifa kuwa wawili kwenye familia yake walikuwa wamepatikana na virusi vya COVID-19. Inasemakana, serikali ilichapisha visa hivyo vipya kabla ya kuwajulisha hali waathirika ikikiuka haki zao za ufikiaji taarifa. "Lilikuwa jambo la kusikitisha kwamba matokeo yalikuja baada ya taarifa kutolewa na tayari yalikuwa yanasambazwa kwenye mitandao ya kijamii. Hivi sio vizuri," alisema Sakudya akiwa katika hali ya masikitiko. "Tulipokea simu nyingi kutoka kwa jamaa, marafiki na majirani waliotuambia kuwa mitandao ya kijamii ilikuwa imejaa habari za wanafamilia watatu kupatikana na virusi.

Hii ilikuwa kabla ya maafisa wa Wizara ya Afya kuja na matokeo. Lilikuwa tukio la kufadhaisha kwa mke wangu na mwanangu wa kiume kujua kuhusu hali yao ya afya kwenye mitandao wa kijamii." Sawa na matokeo yaliyokuwa yanasambazwa mtandaoni, mkewe na mwanawe wa kiume walibainika kuwa na virusi, huku bintiye mwenye miaka 10 akiwa na matokeo hasi.

Mkewe Sakudya alisema kuwa alikuwa mwathiriwa wa dhulma kwenye mitandao ya kijamii. "Lilikuwa jambo lenye uchungu. Kwanza, nilielezewa kuwa mimi ni nyumba ndogo, mvurugaji wa nyumba za watu, na kisha matokeo ya vipimo vyangu vya COVID-19 kusambaa mtandaoni bila ya ufahamu wangu," alisema. Mwanawe wa kiume mwenye miaka 21 alielezea wasiwasi kwa " kutozingatiwa usiri wa hali ya afya ya familia hiyo". Alisema kwamba familia yake ilishuhudia unyanyapaa kufuatia hali ya matokeo ya vipimo vyao.

Familia ya Sakudya ilifedheheshwa kupitia kucheleweshwa kwa matokeo ya vipimo vya familia na ukosefu wa umakini katika utoaji matokeo hayo ya COVID-19 Machi 2020. Hakika hakukuwepo na hatua za ulindaji wa data kuhakikisha hatua madhubuti za ulindaji wa kuwataarifu waathiriwa kuhusu matokeo yao. Hatua kama hizo, kwa mfano, zinaelekeza uchapishaji wa taarifa kuhusu visa vipya vya COVID-19 baada ya kuwataarifu wahusika.

Kuongezea, kulikuwa na hitaji la kuweka hatua madhubuti kulinda faragha ya waathiriwa wa COVID-19.

LONDA

ZIMBABWE HAKI ZA DIGITALI NA UJUMUISHAJI 2020 RIPOTI

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

PARADIGM INITIATIVE

Paradigm Initiative

374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria

Email: media@paradigmhq.org

www.paradigmhq.org

@ParadigmHQ